

en op zo'n tachtig interviews met direct of meer op afstand betrokkenen. Het resultaat is een informatief en mooi geïllustreerd boek. De laatste kwart eeuw laat een ongekende groei van de organisatie en een transformatie van de klinische zorg qua mogelijkheden en wensen zien. Inderdaad maken de hoofdstukken over organisatie, bestuur en beheer duidelijk hoeveel ervoor kwam kijken om de condities te creëren voor uitbreiding van de capaciteit en voor technologische vernieuwing, en dat terwijl Den Haag aanvankelijk dwars lag en bovendien rond 1980 een politiek van bezuinigingen inzette.

De klinische zorg komt meer of minder direct ter sprake in de hoofdstukken 4 tot en met 7 over het AZG als werkplaats voor onderwijs, zorg en onderzoek, de topklinische zorg in het AZG, het verplegen, en de dienstverlening en technologische ontwikkeling. Bij de topklinische zorg concentreren de auteurs zich op de thoraxchirurgie en de transplantatiegeneeskunde, twee terreinen die een razendsnelle ontwikkeling hebben doorgemaakt. Het hoofdstuk over de verpleging demonstreert hoe kwetsbaar de ziekenhuisorganisatie eigenlijk is. Technisch mag er inmiddels veel mogelijk zijn, menselijke zorg blijft onmisbaar. Zo leidde een tekort aan verplegenden in de zomer van 1975 tot 'beddensluitingen'. Al vanaf de jaren vijftig had het AZG moeite om aan voldoende gekwalificeerde en leerling-verplegenden te komen. In de tweede helft van de jaren zeventig ging het roer om met de instelling van een Hogere beroepsopleiding tot verpleegkundige in Groningen, waarna afschaffing van de inservice-opleiding al spoedig volgde. Dit betekende onder meer dat vanaf 1986 alleen nog gediplomeerde verpleegkundigen in dienst waren die bovendien een grote mate van individuele zelfstandigheid en verantwoordelijkheid kregen toebedeeld. Desalniettemin beweren de auteurs dat verplegen een typisch vrouwenberoep blijft. Of mannelijke verpleegkundigen in het AZG zoveel minder goed vertegenwoordigd waren dan elders — landelijk gezien maakten mannen in 1979 een kwart uit van degenen die slaagden voor het diploma A, maar in 1986 nog slechts een-zesde — valt niet uit het verhaal op te maken. Zij worden domweg niet vermeld en dat is jammer juist nu een heel hoofdstuk aan het belangrijke onderwerp verplegen is gewijd.

Ook over de groep om wie het allemaal draait, de patiënten, komen we niet veel te weten. Dat was ook niet de opzet. Toch zou een hoofdstuk over de ziekenhuiservaringen van patiënten in gedenkboeken niet misstaan. Misschien iets voor een volgende onderneming?

Marijke Gijswijt-Hofstra

J. Zuurbier, H. Brandsma, B. Wagenaar, ed., *De lange herfst van 1799. De Russisch-Engelse invasie in polder en duin* (Castricum: Stichting Herdenking 1799, 1998, 248 blz., ISBN 90 9011823 3).

Hoewel de bundel is samengesteld door vogels van diverse pluimage — historici en niet-historici — zijn de auteurs er redelijk in geslaagd de landing in een wat wijder perspectief te plaatsen. In kort bestek weet Ijza Nieuwland dat duidelijk te maken in het hoofdstuk '1799. Prelude tot een invasie' en aan het eind van het boek in een 'Epiloog' over de gevolgen van de inval. Waar het allemaal om draait, de Engels-Russische invasie, en de gevechten met de Bataafse en Franse troepen, tot en met de wapenstilstand worden in een volgend hoofdstuk door Geert van Uythoven behandeld. Niet onbesproken blijft de schandelijke overgave van de Bataafse vloot aan de Britten. Helaas moet deze bijdrage, in tegenstelling tot die van Ijza Nieuwland en anderen, het zonder bronvermelding stellen. Dat de wapenstilstandsonderhandelingen tussen de Franse generaal Brune en de hertog van York uitliepen op een soort Engels dictaat is wel

bekend. Maar de toegevende rol die Brune daarbij zou hebben gespeeld, waardoor de Britten er als toegift met het grootste deel van de Bataafse vloot (acht lineschepen en drie fregatten) vandoor gingen, had misschien iets uitvoeriger kunnen worden behandeld.

In het hoofdstuk van Hans van Roo over strijdmethoden, wapens en uniformen, wordt summier iets meegedeeld over de toenmalige bewapening bij de infanterie, de cavalerie en de artillerie. Daarna volgt een voor de liefhebbers redelijk uitvoerige beschrijving van de uniformen van de strijdende partijen. Of deze, zonder enige uitleg, rijkelijk met jargon doorspekte uiteenzetting bijdraagt tot een beter begrip van de gevoerde gevechten lijkt twijfelachtig. Pas in dit gedeelte over uniformen komt de lezer er achter dat jagers, in tegenstelling tot de infanterie van linie, geweren hadden met getrokken loop, de zogeheten jagerbuksen. Het korps van uitgeweken patriotten dat in 1794 met Pichegru de Republiek binnenviel heette niet, zoals de schrijver meent, 'Legion Batave', maar 'Légion française étrangère'.

Zoals altijd was de bevolking de dupe van het krijgsgewoel. De bijdragen van Wim Hespé, mevrouw Bart-de Jong en Rens Schendelaar over respectievelijk 'De oorlog van 1799 en de bevolking van Noord-Holland', 'Kennemerland ten tijde van de inval', en 'Den Helder en Huisduinen tijdens de Franse tijd en de Engelse invasie', maken dat nog eens duidelijk.

Henk Broersma komt in het hoofdstuk over de beeldvorming omtrent de Russen tijdens de invasie tot de conclusie dat het negatieve beeld over de Russen van Bataafse zijde om politieke redenen was opgeroepen. Het effect daarvan op de bevolking zou echter gering zijn geweest omdat zij voor politieke zaken weinig interesse had, en meer verontwaardigd was over het wangedrag van de Franse bondgenoten dan over de Russen.

Drie personen hebben de eindredactie gevoerd, maar naar mijn smaak hadden zij wat krachtiger moeten ingrijpen om overlappingsen te voorkomen. Zo wordt in diverse bijdragen het verhaal van de invasie, dat door Van Uythoven al werd beschreven, nog eens dunnetjes over gedaan, terwijl sommige schrijvers meenden hun verhaal te moeten vervolgen tot de terugkomst der Oranjes in 1813. Voor zover dat is gebeurd is tot deze auteurs wel doorgedrongen dat het koninkrijk der Nederlanden kon voortbouwen op datgene wat in de periode 1795-1813 tot stand of tot ontwikkeling was gekomen.

H. L. Zwitzer

L. Vandamme, ed., *'Reizen in den geest'. De boekenwereld van Guido Gezelle* (Brugge: Stad Brugge, Openbare bibliotheek, 1999, 208 blz.).

'Reizen in den geest' is de catalogus van een tentoonstelling die in 1999 in de Openbare bibliotheek van Brugge werd gewijd aan de toen honderd jaar eerder gestorven Guido Gezelle. Aan de hand van stukken uit zijn boekencollectie toonde zij de internationale contacten en de interesse voor het buitenland van de beroemde priester-dichter. Het grootste deel van het bijhorende boek, onder redactie van Ludo Vandamme, bestaat uit korte maar informatieve teksten van Els Depuydt en Willy Muylaert, gewijd aan afzonderlijke landen, regio's en werelddelen. In een aantal gevallen wordt een dergelijk aandachtspunt in het getoonde boekenbezit (en dus ook in de catalogus) vertegenwoordigd door (slechts) één auteur en/of correspondent (Friesland is Johan Winkler, Schotland is Robert Burns, Catalonië is Joaquim Rubió y Ors, Italië is Domenico Macry-Correale). Het streven naar systematiek en volledigheid (de hele wereld wordt 'bereisd') leidt er enerzijds toe dat welbekende paden opnieuw worden betreden, maar dat anderzijds ook kleinere en zelfs marginale interessepunten van de dichter